

E2. ΨΕΜΝΙΔΙΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΗ ΣΤΡΑΜΑΧΙΔΑΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΚΑΙ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ, μεταξὺ 268/7 και 265/4 π.Χ.

ΘΕΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΟ ΤΟΥ ΚΕΜΕΝΟΥ

Στο Αίθεο αναγράφονται δύο αλληλένδετα κείμενα: 1) μία συνθήκη συμμαχίας μεταξύ των Σπαρτιατών και των συμμάχων τους από τη μία μεριά και των Αθηναίων και των συμμάχων τους από την άλλη (στ. 70-97) και 2) το ψήφισμα με το οποίο η συνθήκη αυτή διαβιβάζεται στην εκκλησία του αθηναϊκού δήμου προς έγκριση (στ. 1-69). Το ψήφισμα, που είναι γνωστό με το όνομα του εισηγητή Χορμιωνίδα (στ. 7), δηλώνει τα γεγονότα που οδήγησαν στη σύναψη της συνθήκης συμμαχίας, το κείμενο της οποίας έχει ήδη εγγραφεί από τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους τους (στ. 13-31) και κοιμίζεται στην Αθήνα από πρέσβευτές (στ. 30-31). Το ψήφισμα μεριμνά επίσης για την αναγνώφη της συνθήκης και του ίδιου του ψήφισματος σε στήλες και το στήσιμό τους στην Ακρόπολη (στ. 42-44, 64-66), την ανταλλαγή όρκων (στ. 44-48), την αποστολή δύο αντιπροσώπων της Αθήνας στο συνέδριο των συμμάχων (στ. 48-54) και, τέλος, την είσηψη των Λακεδαιμονίων εφόδων, του Σπαρτιάτη βασιλέα Αρέως, των συμμάχων αλλά και των πρέσβυντών τους (στ. 54-64).

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΥΝΟΛΙΚΟΥ ΚΕΜΕΝΟΥ (δεν περιλαμβάνονται οι εκδόσεις των μεμονωμένων θραυσμάτων)
IG II 686+687 add. α. 644-645: *Syll.* 434/5: Schmitt, *StV* III 476 (με παλαιότερη βιβλιογραφία): Henry 1983: 320 σημ. 16: Knoepfler 1985: 245 σημ. 7, 248 σημ. 18 (SEG XXXV 89- ΒΕ 1987: αφ. 254): Piejko 1991: 135 (SEG XLII 52): Λαγούγιάνη-Τσαργεταράκου — Μπουραζέλης 2007: 121-125.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΔΕΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
Wilhelm 1892: 193-194 (συγκόλληση των θραυσμάτων a, b, c): Smith 1914 (συγκόλληση του θραυσματος d): Ferguson 1911: 175-177: Tam 1913: 293-297: Austin 1981: αφ. 49: Hauben 1983: 114-119: Burstein 1985: αφ. 56: Henry 1989: 275: Erskine 1990: 90-95: Habicht 1995: 147-153: Brodersen, *GHI* III 323: Dreyer 1999: 244-249, 300-301, 331-341: Biehmann 2002: αφ. 12: Baghall — Derow 2004: αφ. 19: Grieb 2008: 88-89.

ΚΕΜΕΝΟ (βασισμένο στο Schmitt, *StV* III 476)
fr. a Θ ε ο ι/ι.
ἐπι Πιεθίδημον ἀρχοντας ἐπι τῆς Ερεχθεϊός δευτέρας π

[β]υτανείας· υμασι
Μεταγεννημένος ἐν᾿ατει Ιστανιένου, ἐν᾿ατει τῆς πρυτανει-
ας· ἐκκλησία κορία· τῶν προέδρων ἐπεψήφισεν Σώστρατος Κ-
αλλιστρατου Ερχτεύς και συμπρόεδροι· ἠω ἐδοξεν τῶι δι-
μοι· ἠω Χορμιωνίδης Ερεσκίλευς Αθηναίος εἶπεν· ἐπειδῆ
πρότερον μεν Αθηναιοι και Λακεδαιμονιοι και οἱ συμμαχ-
οι οἱ ἐκατέφρων φίλιαν και συμμαχίαν κοινήν ποιηράμενο-
ι πρὸς ἑαυτοὺς πολλοὺς και καθύς ἀγῶνας ἠγωνίσαντο με-
τ' ἀλλήλων πρὸς τοὺς καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις ἐπιχει-
ρόντας, ἐξ ὧν ἑαυτοῖς τε δόξαν ἐκτήσαντο και τοῖς ἀλλοίσι
Ἐλλήσιν παρεκεύασαν τὴν ἐλευθερίαν· και νῦν δὲ κλιθῶν
καθειλήφθων ἠοιων τὴν Ἐλλάδα πάσαν διὰ τοῦς κίταραῦς-
ιν ἐπιχειροῦντας τοὺς τε νόμους και τὰς πατριους ἑκάστ-
οις πολιτείας ὁ τε βασιλεύς Πτολεμαῖος ἀκοροῦσθαι τει τ-
ων προσηῶν και τει τῆς ἀσελθῆς προδιθήσει φανερός ἐστ-
ιν στουδῶν ὑτέρ τῆς κονης τῶν Ἐλλήσων ἐλευθερίας· και
ὁ δήμος ὁ Αθηναίων συμμαχίαν ποιηράμενος πρὸς αὐτῶν και
τοὺς λοιποὺς Ἐλλήσων ἐψηφισται παρακαλεῖν ἐπι τὴν αὐτή-
ν προαιρεσιν· ὠσανῶς δὲ και Λακεδαιμονιοι φίλοι και συμ-
μαχοι τοῦ βασιλέως ὄντες Πτολεμαῖου και πρὸς τὸν δήμον τ-
ων Αθηναίων εἰσιν ἐψηφισμένοι συμμαχίαν μετὰ τε Ηλείων
και Ἀχαιῶν και Τεγεσταν και Μαντινέων και Ορχομενίων και
ι Φιαδλέων] και Καφωέων και Κρηταέων ὄσοι εἰσιν ἐν τει συμμ-
[αχίαι τει Λακεδαιμονίων και Ἀρέως και τῶν ἀλλῶν συμμάχων
]ν και] πρέσβεις ἀπὸ τῶν συνέδρων ἀπεστάλαξαν πρὸς τὸν δι-
[μον] και οἱ παροργυνοῦτες παρ' αὐτῶν ἐμφανίδουσαν τὴν τε Λα-
κεδαιμονίων και Ἀρέως και τῶν ἀλλῶν συμμάχων φιλοτιμι-
αν, ἣν ἔχουσαν πρὸς τὸν δήμον, και τὴν περι τῆς συμμαχίας ὁμο-
ογίαν ἦκουσι κομίζοντες· ὅπως ἂν ὦν κοινής ὁμοιοίας γενου-
ένης τοῖς Ἐλλήσοι πρὸς τε τοὺς νῦν ἦοικηστας και παροστον-
δηκότας τὰς πόλεις προθύμοι μετὰ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου
και μετ' ἀλλήλων ὑπάρχων ἀγνωστοι και το λοιπῶν μεθ' ὁμο-
οίας ὠσιδουσαν τὰς πόλεις ἠω ἀγάθη τύχει δεδοῦσθαι τῶι δι-
[μοι] τῆ μεν φίλιαν και τὴν συμμαχίαν εἶναι Αθηναίους κ[αί]
Λακεδαιμονίους και τοῖς βασιλεύσιν τοῖς Λακεδαιμονίω[ν]
και Ηλείοις και Ἀχαιοῖς και Τεγεταῖς και Μαντινεύσιν και]

35

30

25

20

15

10

5

- 40 Ἰ Δρυχωνίους καὶ Φιλαέδων καὶ Καφουέων καὶ Χρητ[εου]-
 ν ὄσοι ἐν τῇ συμμαχίᾳ εἰσαν τῇ Λακεδαιμονίῳ καὶ Ἀρέωσι
 καὶ τοῖς ἄλλοις συμμαχοῖς κυρίαν εἰς τὸν ἄπαντα [Χρόνον, ἦν]
 ἦκουσι κομιλῶτες οἱ πρέσβεις· καὶ ἀναγραφῆναι αὐτῶν τὸν γρη-
 45 αμματῶνα τὸν κατὰ πρωτανεῖαν ἐν στῆλῃ χαλκίῃ καὶ στῆρα ἐί-
 ν ἀκροπόλει παρὰ τὸν νεώ τῆς Ἀθηναίης τῆς Πολυιάδος, ὁμοῖαι δέ]
 [τὰ] ἀρχαία τοῖς πρέσβεσιν τοῖς παραγεγνημένοιον παρ' αὐτῶν τοῖ-
 50 [ν ὄσων τῶν περὶ τῆς συμμαχίας κατὰ τὰ [τατρία(?)· τ] οὗς δέ κεχε]-
 [ρ] [πρ]ο[τ]ο[ν] [ἡ]με[ν]ο[σ] ὑπο τοῦ δήμου πριέσβελις ἀποπέμψαι ὅτινες το]-
 [ύς ὄρκους ἀπολήψονται παρὰ τῶν λατῶν Ἑλλήνων· τῶν χειροτο]-
 [ν]ήσασι δέ καὶ συνέδροσι [ὄσο τὸν δήμον αὐτῆκα μάλια ἐξ Ἀθηναίων]-
 55 [ν ἀπάντων ὅτινες μετὰ τε Ἀρέωσι καὶ τῶν ἀπο τῶν συμμαχῶν ἀ]-
 [π]λοστελλομένων συνέδρων βουλεύονταί περὶ τῶν κοινῶν συ]-
 μφερόντων· μερίειν δέ τοῖς αἰρεθείσιν τοῖς ἐπι τη διοικ]-
 ἦσει εἰς ἐφόδια οὐ ἐν χρόνῳ ἀποδημίσαν ὅ τι ἐν διαχειροτο]-
 νόνητι ὀδεῖ τῶι δήμῳ· ἐπαπέσαι δέ τοὺς ἐφόρους Λακεδαί]-
 60 μωνων καὶ Ἀρέα καὶ τοὺς συμμαχοῦς [καὶ στεφανώσασιν αὐτούς]
 χρυσοῖ στεφάνων κατὰ τὸν νόμον· ἐπιπέσαι δέ καὶ τοὺς πρε]-
 βεις τοὺς ἦκοντας παρ' αὐτῶν ὁ Θεομ[ι] — — — — Λακεδαί]-
 65 μωνιον τῶ Ἁγρείῳ Κλεινίῳ Ἡλείῳν ὁ καὶ στεφανώσασιν ἐκάτ]-
 ερον αὐτῶν χρυσοῖ στεφάνων κατὰ τῶν νόμων φιλοτιμίαις ἐνεί]-
 60 κα καὶ ἐπιτοίας ἥς ἔχουσι περὶ τε τοὺς ἄλλοις συμμαχοῦς κα]-
 ἰ τὸν δήμον τῶν Ἀθηναίων· εἶναι δέ ἐκατέρω αὐτῶν καὶ ἄλλο ἀγ]-
 ἀθον εὐρέσθαι παρὰ τῆς βουλῆς καὶ τῶν δήμων ἐάν του δοκῶσαν]
 ἀέλοι εἶναι· καλεῖται δὲ ἀντίλοχ ἐπι ξένια εἰς τὸ πρωτανε]-
 70 ὄν εἰς αἰθρον· ἀναγράφηαι δέ [καὶ τῶδε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέ]-
 α τὸν κατὰ πρωτανεῖαν εἰστίλην λιθίνην καὶ τὴν συνθήκην κα]-
 ἰ στῆρα ἐν ἀκροπόλει, εἰς [δὲ τὴν ἀναγραφὴν καὶ ἀνάθεσιν τ]-
 ῆς στῆλης μερίσαι τοὺς ἐπι τη διοικήσει τὸ ἀνάλωμα ὅ ἐν γέν]-
 75 ρται, τῶν συνέδροσι οἶδε κλεχθειροτόνηται· τῶσσι
 τῶσιν Κάλλιππος Ἐλευσίνιος — — — — —]
 τῶσσι

- 75 τὰ πᾶτρια· ἐάν δέ τις ἐπι πολέμου ἐπι τὴν χώραν τὴν Ἀθηνη]-
 αίων ἢ τοὺς νόμους καταλάβει ἢ ἐπι πολέμου ἐπι τὸν συμμα]-
 80 χῶς τοὺς Ἀθηναίων, βοηθεῖν Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμα]-
 [χο]ύς τοὺς Λακεδαιμονίων· παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν· ἐάν δέ τ]-
 85 ῆς ἐπι ἐπι πολέμου ἐπι τὴν χώραν τὴν Λακεδαιμονίων ἢ τοὺς]
 νόμους καταλάβει ἢ ἐπι πολέμου ἐπι τὸν συμμαχοῦς τοὺς Λ]-
 80 ακεδαιμονίων, βοηθεῖν Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμαχοῦς τοὺς Ἀθηνη]-
 [τα]ίων παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν· ······ ca. 22 ······]
 fr. c [· · · · · ca. 26 ······] ἡδ[· · · · · ca. 20 ······]
 fr. b [· · · · · ca. 12 ······ Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμαχοῦς Ἀθηναί]-
 85 [ο]ύς καὶ τοὺς συμμαχοῦς· τῶ ὁμοῖοιαι δὲ Ἀθηναίους μὲν Λακεδαί]-
 [μ]ονίους καὶ τοὺς ἀπὸ ἐκάστης πόλεως τοὺς στρατηγούς καὶ τ]-
 [ῆ]ν βουλήν τοὺς ΠΗ καὶ τοὺς ἀρχοντας καὶ φυλάκους καὶ ταξί]-
 [α]ρχους καὶ ἱπτάρχους· τῶ ὁμῆνω Δία Πῆν· Ἥλιον Ἄρη Ἀθηναίαν Ἀρε]-
 90 [α]ν Πισοειῶ Ἰημητρα τῶ ἐμῆμενεῖν ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῇ γεγ]-
 [ε]νημένη· ἐπορκουῶν μὲν πολλαὶ καὶ ἡραθῆ, ἐπιπορκουῶσι δὲ τῆνα]-
 [ν]τια τῶ Λακεδαιμονίων δέ] Ἀθηναίων ὁμοῖοιαι κατὰ ταῦτα το]-
 95 [ύς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἐφόρους [καὶ] τοὺς γέροντας· κατὰ ταῦτα δ]-
 [ὲ] ὁμοῖοιαι καὶ κατὰ [τὰ] (2) τὰς ἄλλας πόλεις τοὺς ἀρχοντας, τῶ ἐάν δ]-
 [ὲ] δοκεῖ Λακεδαιμονίους καὶ τοῖς συμμαχοῖς καὶ Ἀθηναίους
 100 [ἄ]μεινον εἶναι προσθεῖναι τι καὶ ἀφελεῖν περὶ τῆς συμμαχί]-
 95 [α]ς ὅ ἐν δοκεῖ ἀμφοτέροις, ἐδορκον εἶναι ἀναγραφῆαι δὲ τὴν συ]-
 [ν]θήκην τὰς πόλεις ἐν στῆλαις καὶ στῆσαι ἐν ἰεραῖ ὅπου ἐάν βο]-
 [υ]θῶνται]
 τῶσσι 0.27 τῶσσι

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΟ ΚΡΙΤΙΚΟ ΤΙΤΟΝΗΜΑ (μεταγενέστερο-συμταλτηρωματικὸ του Schmitt, SV III 476)

- 62-63. [ἴ]στω ἐν] ἄξιοι εἶναι (Henry)
 85-86. τοὺς στρατηγούς καὶ τὴν βουλήν καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχοντας (Knoepfler)
 92. [σ]υνταράσσεν κατὰ τὰς πόλεις τοὺς ἀρχοντας (Pischo)
 95-96. ἀναγραφῆαι δὲ τὴν συμμαχίαν ἐν στῆλῃ (ἡ εἰστίλην) τὰς πόλεις (Knoepfler)

αντίθετα. Με τον ίδιο τρόπο οι βασιλείς, οι έφοδοι και οι γέροντες των Ανκεδαμίωνων να ορκιστούν στους Αθηναίους. Με τον ίδιο τρόπο να ορκιστούν οι άρχοντες των πόλεων. Αν φανεί καθό τους Ανκεδαμίωνους και στους συμμάχους και στους Αθηναίους να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κάτι σχετικό με τη σημασία, να περιληφθεί στον όρκο ό,τι συναμφασίσουν οι δύο πλευρές. Να αναγνώσουν οι πόλεις τη συνθήκη σε οτιδήποτε και να τις στήσουν σε έργο, όπως βέβαιον.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΩΣΕΙΣ ΠΑ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΡΑ ΤΟΥ
Τέσσερα θρόνοι από στήλης από υμνητικό μάθημα που βρέθηκαν στην Αγορά και φυλάσσονται στο Εθνικό Μουσείο. Η συνέλιξη τους οφείλεται στους Wilhelm 1892: 193 και Smith 1914: 225. Η στήλη έχει συνολικό ύψος 1,75 μ., πλάτος 0,6 μ. και πάχος 0,19 μ.
Τα γράμματα είναι διατεταμένα στοιχισμένα ως το στ. 17 και ακανόνιστα στοιχισμένα από το στ. 18 ως το στ. 70. Από το στ. 71 μέχρι το τέλος η στοιχισμένη διάταξη εγκαταλείπεται.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ
Το ψήφισμα ψηφίστηκε επί άρχοντα Πειθίθιμου. Οι βάσεις προτάει Χρονολόγησε του συγγραφέως άρχοντα είναι το 268/7 π.Χ. (μετάξύ άλλων Heinen 1972: 102-110 και Habicht 1993: 148-149) και το 265/4 π.Χ. (Gabbert 1986/87. Meier 1977: 174, 191). Και στις δύο περιπτώσεις οι ερευνητές συνδέουν τη χρονολόγησή του στη ψήφισμα με αυτή του Χόρμαινδελου πόλεμου, καθώς Αίγιο μετά την υπογραφή της. Ο Dreyer 1999: 331-333 χρονολογεί το ψήφισμα το 265 π.Χ., δέχεται όμως ότι οι εχθροπραξίες είχαν ήδη αρχίσει (αν και το ψήφισμα δεν περιέχει κάποια αναφορά σε τέτοιους πολεμικές επιχειρήσεις).

ΣΧΟΛΙΑ
Συμμάχια και 'Χόρμαινδελος' πόλεμος — το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο
Το ιστορικό-πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ερμηνεύεται η συνθήκη συμμάχιας Σπαρτης-Αθηνών έχει ουσιαστικά ως εξής: Μετά τη νίκη του Έκωνα στον Πύργο του Αιγαίου, ο Αργείος Γοργίας ανέλαβε να αποκαταστήσει την κυριαρχία του βασιλείου — συμπεριλαμβανομένης και της ναυτικής του δύναμης. Τούτο αποδείχθηκε απειλή για τα πολιτικά συμφέροντα στο Αίγαιο, το οποίο την εποχή εκείνη ανήκε σταθερά στη σφαιρική ενδοσφαιρικών των Αργείων.

και των Πτολεμαίων (Busse 1982: 155-159). Ο Πτολεμαίος Β' επιχείρησε να αποσταθεροποιήσει τον Αργείο Γοργία κτιόντας μία αντιμαχόμενη συμμάχια σε ελληνικό έδαφος, στην οποία συμμετείχαν η Αθήνα, η Σπάρτη και οι σύμμαχοί τους. Αυτή ακριβώς η συμμάχια συνήλθε με τη συνθήκη των στ. 70-97, τις οποίες την επικύρωσε επισημαίνοντας το ψήφισμα των στ. 1-69.
Τη συνθήκη έχει εγκρίνει ήδη η Σπάρτη και οι σύμμαχοί της, οι οποίοι αναριθμούνται στους στ. 23-26 και 36-41. Πρόκειται για την Ηλιάδα, τους Άχαιούς (δηλ. τις πόλεις του επανδρωμένου Άχαιών Κοινού), ακαθάρτες πόλεις (Μαντινεία, Ορχομενός, Κάρφια), καθώς επίσης μερικές πόλεις της Κρήτης που είχαν συμμάχια με τη Σπάρτη και δεν κατονομάζονται όμως. Ανκεδαμίωνοι προεβέβησαν φέρνοντας το κείμενο της συνθήκης στην Αθήνα προς επικύρωσή (στ. 41-42).
Η Αθήνα δεν δείχνει να έχει αναλάβει σημαντικές προσφορές για τη στήλη της συμμάχιας. Ή αντίθετη με τους συμμάχους των Ανκεδαμίωνων οι στήλες των Αθηνών δεν κατονομάζονται αναφέρεται γενικά στους στ. 71, 75-76, 80, 84, ενώ στο στ. 93 παραφέρεται κάθε μέτρα. Αν και μπορούμε να κλυπουμε διάφορες υποθέσεις για το ποιο θα μπορούσαν να είναι, φανερώνεται πάλι πάλι ότι η γενική αναφορά στο στ. 93 να ενισχυθεί ο ρόλος της Αθηνών στη συμμάχια και να προβάλλει ως ανώτερος με αυτόν της Σπάρτης (Dreyer 1999: 338 με σημ. 185).
Το κείμενο δεν καθορίζει σαφή το ρόλο του Πτολεμαίου Β' στη συγκεκριμένη συνθήκη. Αναφέρεται, ωστόσο, ότι (στ. 19-22) ότι οι συμμάχοι μετρες πλυσίς Ανκεδαμίωνοι και Αθηναίοι, έχουν ήδη συνάψει χωρικές συνθήκες με τον Πτολεμαίο Β'. Ο Πτολεμαίος ήταν ημιαυτόνομος επίσης στο ψήφισμα (στ. 16-18, 31-35) ως παραδοσιακός υπερασπιστής της ελευθερίας των Ελλήνων, με τον οποίο θα

Εξ ημερών του όμο Κριταέδης Κριταέδης προς θύλακων της πόλεως των κρητών
πόλεων βλ. Chaniotis 1996: 30-31.
* Τις αναφορές του κειμένου στο Σπαρτικό βλ. Agfa (στ. 26, 29, 40, 50, 55) και το ρόλο του στην συμμάχια συνήλθε με τον ομοίον ο Μανσσο 1980: 131-135 (στ. 121-123 επισημαίνονται εναντίον της απουσίας ή της ύπαυσης των εναντίον της Σπάρτης και η Σπάρτη αποκομίζονται να είναι εναντίον της Σπάρτης. Η κοινότητα των συμμάχιας βλ. και Dreyer 1999: 334-335, που επισημαίνει συγγένους ότι όταν δεν πρόκειται για τη συμμάχια καθόλου, αλλά γενικά την εκπόνηση της Σπάρτης κείνους συνδέων, αναφέρεται, όπως είναι αναμενόμενο, το κείμενο των δύο βιβλίων (στ. 37 και συμπερίληψη 90-91).

